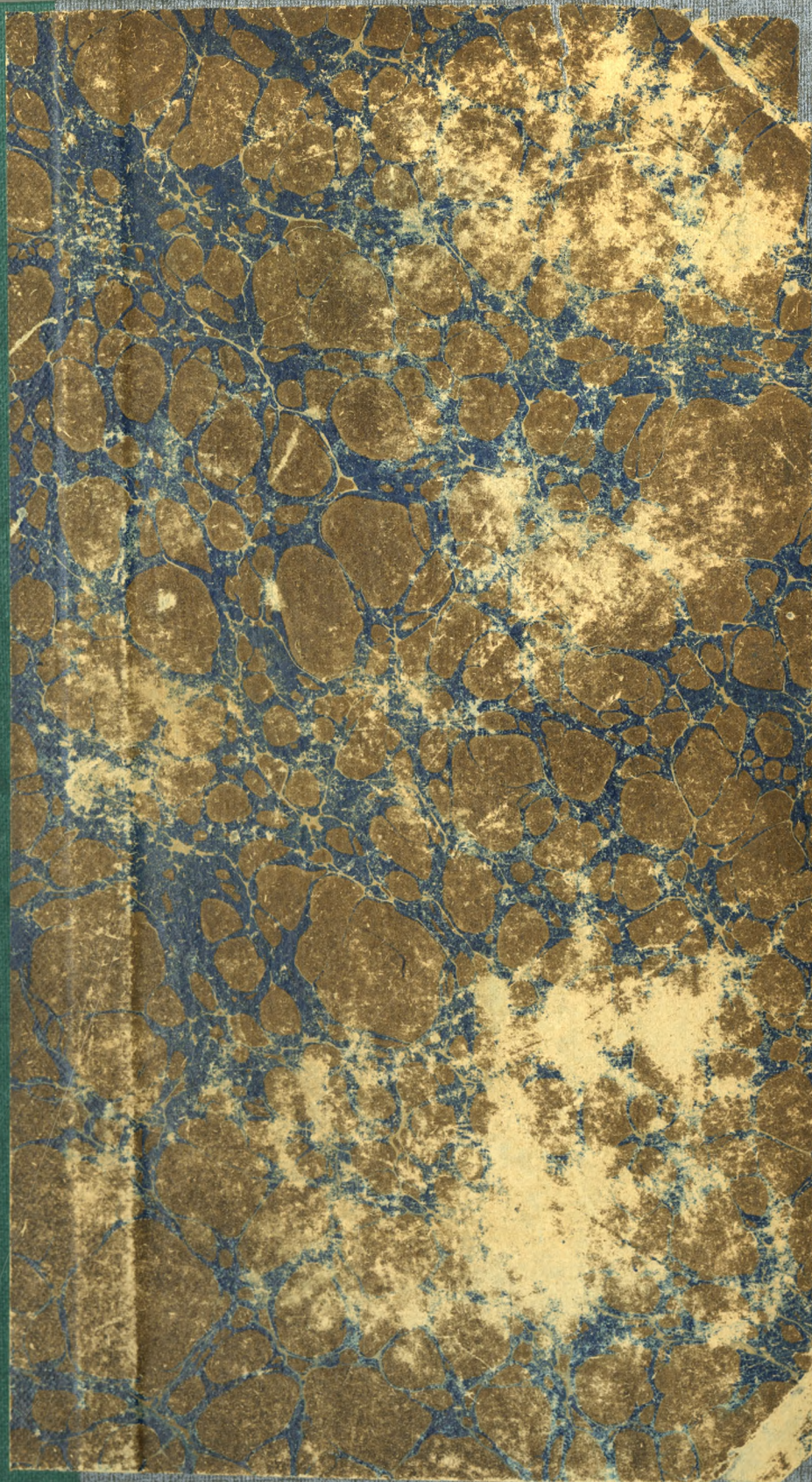

Politikai
röpiratok.

146.

146

1292

A

MAGYAR KÖZJOG

1867 ELŐTT.

JRTA

✓ RÓNAY DEZSŐ.

5.

ARADON,

RÉTHY LIPÓT KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1871.

MASTERS ROLL

1850

1850

MASTERS ROLL

MASTERS ROLL

I.

Az észjog szerint *minden ember egyenlő*. Ezen elvet a magyar törvény elismeri. Nevezetesen szt. István I. könyve 4-ik fejezete 3. §-a így szól: *Omnes homines unius sunt conditionis*. II. Ulászló III. decretuma előszavának 1. §-a azt mondja: *Cum quibus una est nobis nascendi moriendique conditio, illis prodesse potius quam inutiliter dominari deberemus*.

Kezdetben a magyar nemzet tagjai jogok és kötelelességek tekintetében egyenlők voltak. Az *aristocrazia* később eredt. Az 1-ső rész 3-ik címében Verböczy előadja: miképen lett része a magyar nemzetnek szolgává, holott eleinte minden magyar egyenlő jogokkal birt, miután valamennyi Hunortól és Magortól származott, és így köztük mint egy nemzetség tagjai között jogi különbözőség nem létezett.

Nem feladatomban történetet írni s fejtegetni: miképen szünt meg a magyarok egyenlősége. Elég megjegyezni, hogy az 1848-iki törvényhozás a nép tagjainak eredeti egyenlőségét visszaállítva, a *democrafiát* újra alkotmányunk alapjává tette.

II.

Az alkotmány célja, hogy az önkény mellőztessék, s a honlakosok cselekményei csupán a szabadság kívánalmai szerint szabályoztassanak.

A szabadság elve szerint kiki maga intézi ügyeit, míg mások jogaiba nem ütközik. Tehát az egyén a maga dolgairól rendelkezik, a község a községekről, a megye a megyeiekről, az ország az országosokról.

A magyar közjog is e három elven alapul: *a)* hogy az egyéni cselekmények szabadsága csak a törvények által korlátozható; *b)* hogy a községi és megyei törvényhatóságok ügyeik rendezése végett a törvényvel nem ellenkező

szabványokat (statutumokat) alkothatnak; és c) hogy Magyarország minden más országtól független és szabad ország, s ügyei csakis megegyezésével intézhetők.

a) Az első elv kifolyása a királyi eskü azon része, miszerint ő felsége fogadja, hogy az ország minden lakosának szabadságait és jogait fentartandja. Hogy a honlakosok cselekményi szabadsága „csak törvény által“ korlátozható, kitetszik onnan is, hogy *törvények* korlátozzák a tulajdonosok szabad rendelkezését fekvő javaikról. Különösen I. Lajos 1351-iki decretuma (Confirm. dec. Andr. 2. §. 11.) tiltja, hogy ősjóságok hagyományoztassanak egyházak számára; az 1498: 55, 65. és 1647: 17 pedig, hogy egyházi személyek vehessenek örök áron vagy zálogba akár a magok akár az egyházak számára ingatlan jószágokat. . . A túlzással soha se vádolt főrendi tábla is nyilvánította az 183 $\frac{2}{6}$ -iki országgyűlésen azon elvet, miszerint a honlakosok szabadsága csak törvény által szorítható meg, — amidőn Vasmegye ama sérelme tárgyaltatott, hogy a kancellária megsemmisítette a vármegye abbéli határozatát, melylyel a latin feleseléseket eltiltotta. Ugyanis a főrendek az érintett vasi sérelemtől a rendekhez intézett válaszukban azt írák, hogy a kancellária említett rendeletét törvénytelennek nem tartják; minthogy a magyar bírák a latin nyelvet értvén, a felek eddig ezen nyelven is folytatták ügyeiket, és mert azt hiszik a főrendek, hogy *alkotmányos országban azt a mit törvény nem tilt tenni és gyakorolni szabad.* — Az egyéni szabadság biztosítása végett az 1405: 7, 8. 1486: 29, 15. §. 1492: 11, 89. és II. Ulászló inaug. dipl. 15. §. rendeli, hogy senki se háboríttassék vagyónában vagy személyében, (bármely renden vagy sorson legyen) kivéve törvényes renddel és bíró által; és az 1805: 5. hogy a kir. biztos hatósága csupán a bevádoltak iránt teendő vizsgálatra terjed, melyet mindazonáltal valamint a vádlók neveit is tartozik a vádlottakkal közölni, — és hogy a büntetés a törvény rendes útján szabassék meg. . . Az egyéni szabadságnál fogva kiki folytathatja *foglalkozását, üzletét.* Nevezetesen a törvény erejével bíró szokás szerint mindenkor fenállott a tudományos és művészeti tanítás szabadsága; az 1741: 29. szerint bárki is üzhet kereskedést (quaestust). . . Az egyéni szabadság kifolyása: a folytonos szokás által is en-

gedett gyülekezeti és társulási szabadság, és a szólás- sajtó- és vallásszabadság. . . Hogy a sajtó jogilag szabad volt 1848 előtt is, bizonyítja az 1553: 24. és 1599: 45. A vallás szabadságát törvény korlátolja. 1608: a. c. 1. 1790: 26, 27. 1848: 20.

b) A második elvet világosan nyilvánítja a 3-ik rész 2-ik címe, melyszerint tulajdon törvényhatóságú közönségek szabványokat alkothatnak; és az 1723: 58. mely szerint a megye maga intézi ügyeit.

c) Hogy Magyarország minden más országtól független és szabad ország, tisztán előadja az 1715: 1, 2, 3. 1723: 1, 2, 3, 1790: 10.*) Hogy az ország ügyei csakis megegyezésével intézhetők, részletesebben ki lesz tüntetve alább. (V, VI, VII, VIII, IX, X.)

III.

Az országos ügyek elintézésére vonatkozó jogokat *fölségi jogoknak*, öszvefogaló névvel *fölségnek* nevezzük.

Mint hogy az ország intézi (a fejedelemmel saját választottával) az országos ügyeket; bir fölségi jogokkal, vagyis fölséggel. Ezt jelentik az 1790-iki országgyűlésen a rendek által letett eskü (úgy nevezett juramentum popolare) eme szavai: Oly törvényeket ügyekezem alkotni, melyekkel az ország jogait és fölségét fentartani s öregbíteni lehessen. (Tales constitutiones condere contendam omni cura, quibus jura et majestas regni conservari et augeri possint).

IV.

A fölségi jogok a következők: 1) törvényhozás, 2) (az ezzel öszveköttött) legfőbb fölügyelés és 3) gondoskodás a közszükségekrül, 4) végrehajtás, 5) igazságszolgáltatás, 6) külügyek intézése. Ezen jogok meg vannak osztva a nemzet

*) Nem von le semmit az ország önállásából azon körülmény, hogy Magyarhonban s az örökös tartományokban ugyanazon fejedelem országol. Anglia nem volt kevésbé önálló ország mint ma, midőn királya Hannoverben is országolt. Lásd XI.

és fejedelem között. — Minden fölségi jog gyakorlatában részt vesz az ország és király: amint a törvényhozásra nézve V, a fölügyelésre nézve VI, a közszükségek iránti gondoskodásra nézve VII, a végrehajtásra nézve VIII, az igazságszolgáltatásra nézve IX, s a külügyek intézésére nézve X alatt látni fogjuk.

V.

A törvényhozási fölségi jog meg van osztva a fejedelem és nemzet közt. Ugyanis törvényt hozni magyarázni változtatni eltörölni csak a király s ország közös megegyezésével lehet. 2-ik rész 3-ik és 5-ik cím. 1790: 12. 1827. 3. Azért neveztetik a törvény majd a fejedelem majd az ország határozatának (decretum principis, decretum regni.)

A kezdemény (initiativa) a törvény hozásnál egyaránt illeti a nemzetet és királyt. Princeps proprio motu et absolute constitutiones facere non potest, sed accersito interrogatoque populo: si ei tales leges placeant, an ne? qui cum responderit quod sic, tales postea sanctiones pro legibus observantur. Plerumque autem et populus ipse nonnulla unanimi consensu decernit, in scriptisque principi porrigit, supplicans super illis leges sibi statui; et si princeps eiusmodi sanctiones acceptaverit, tunc vim legis pari modo sortiuntur. 2-ik rész 3-ik cím. Ligant constitutiones ipsum principem, qui eas populo postulante edidit. 2-ik rész 5-ik cím. — A törvényhozásban kezdeményre elsőséggel nem bír a király. *A sérelmek* (gravamina) és az ország kívánatai előbb is tárgyalattak mint a királyi elbárádások (propositiok.) 1559: 2. 1635: praef. §. 2. Hogy az 1790: 13 azon szavai „pertractatis propositionibus gravamina tollantur“ nem annyit tesznek, hogy csak post propositiones lehet a gravamenekről szó, bizonyítja azon cikk származása (lásd az 1790-iki acták 532-iki és 654-iki lapjait) s az azt követő gyakorlat (lásd az 1825-ik September 24-én kelt országgyűlési felirást.)

A törvényértések (*sérelmek*, gravamina) iránt azt rendeli az alkotmány, hogy az országglás átvételéig származott sérelmeket a király hat hó alatt tartozik orvosolni, a később erdőket minden országgyűlésen 1622: 2. cond. dipl. 8. I Leopold. dipl. cond. 2. mely az 1715: 1, 2, 3. 1723: 1, 2, 3.

átal megerősítették s a *pragmatica sanctio* föltétele. Az 1559: 15. azt mondja, hogy több évre nem ajáltatik *subsidium*, nehogy erre szükség nem lévén s országgyűlés nem tartatván, a sérelmek orvosolatlanul maradjanak. Az 1583: 1. § 5. szerint a sérelmek orvoslása: a *subsidium* megajánlásának föltétele.

A király által megerősített törvények ne csonkittassanak, sem azokhoz ne adassék semmi. 1618: 28.

Törvény erejével bir a *szokás* is. Prologus. 10, 11. A Prologus 12 címe szerint *Quando praecedit consuetudo et sequitur lex generalis contraria, tollit consuetudinem praecedentem. Quando lex praecedit et sequitur consuetudo contraria legi, tollit legem praecedentem, . . . quando est consuetudo generalis inducta a populo, qui potest legem et consuetudinem generalem inducere.*

Kötelező erővel birnak a *megyei s községi szabványok* (statutumok) is, amennyire nem ellenkeznek az ország törvényével. 3-ik rész 2-ik cím. § 5. (Prolog: 8.)

A törvény kötelezi a fejedelmet is. 2-ik rész 5-ik cím.

A törvény kötelezi az idegeneket. 2-ik rész 5-ik cím. 1723: 64.

Törvényt hozni változtatni s eltörölni csak az *országgyűlésen* lehet, mely minden évben tartandó. 1471: 1. 1563: 3. (Az 1848; 4. szerint Pesten.) Hajdan arra az egész szabad nép gyűlt öszve. Már a *hat kőszer* *) rendelete szerint kötelesek voltak a magyarok a nemzet gyűlésre megjelenni. Emliti ezt Vebőczy az 1-ső rész 3-ik címének 2 §-ában e szókkal: Midőn a hunok vagyis magyarok Scythiából kijöttek, közakarattal határozottatott, hogy a mikor az egész közönséget illető ügyek kívánják, vagy hadjárat közeleg, vérbe mártott kard vitessék a nép lakai és táborai körül, és a hirnök jelentse:

*) A hét magyar törzs szövetkezésekor, a szerződés a következő hat cikket állapította meg: 1.) Mig Árpád nemzetsége él, mindig abbul legyen a nemzet vezére. 2.) Ha valaki hűtlenné válnék a fejedelem ellen, végeztessék ki. 3.) Ha akár a vezér akar a főnökök valamelyike megszegi e szerződést, átok alá esik (Ez: *interdictum* = szárműzés.) 4.) A főnökök ki ne zárassanak a tanácsból, ország kormányából. 5.) A mit közös erővel szereznek, abban mindnyája részesüljön. 6.) A ki a nemzeti gyűlésre meg nem jelen, ketté hasíttassék. Midőn a magyarok Erdélyhez közeledtek, e cikkek köre vésve (ahonnan „hat kőszer“ a nevük) megküldettek az ott lakó székelyeknek, akik a szerződést elfogadták.

Isten szava és a közönség parancsa, hogy kiki ily helyen (megnevezve a helyet) jelenjen meg, ott a közönség tanácsát s rendeletét meghallandó . . . Később *képviselet* jött szokásba. 4-ik Béla a megyéknek két három követ által képviseltetését rendelte az országgyűlésen. 3-ik András (1291: 31.) eltörlé e képviseletet s a nemességet tömeges részvétre kötelezé a hongyűlésen. De a képviselet újra helyreállított. Így 1486. praef. § 12, 13. és art. 78. § 2. mondja: *Generalem diaetam instituimus cunctis praelatis baronibus proceribus, et aliis nobilebus; ubi cum iisdem una ceteris que de quolibet Comitatu electis nobilebus universum hoc regnum repraesentantibus* sat. Az 1848; 5. az egész nép képviselőit rendeli a hongyűlésre meghivatni.

A országgyűlési követek 1848 előtt *utasítás* nélkül nagyobb tárgyakat nem dönthettek el. 1553: 7. 1848 óta a képviselőknél nincs utasításuk.

VI.

A fölügyelési fölségi jog meg van osztva a nemzet s király közt.

A dolog természetében fekszik, hogy az, ki határoz, fölügyel határozata miképi teljesítésére: különben határozati joga csalódás. Már pedig (a mint II. alatt láttuk) a tulajdon törvényhatóságú közönségek magok intézik ügyeiket. Következve a megyei s községi ügyekre közvetlenül a megyék s községek ügyelnek föl: különben határozati joguk csupa csalódás volna. E fölügyeleti jog következik az 1723: 58. szelleméből is, mint hogy e cikk szerint a közgyűlés határozatai sem kis gyűlések sem egyesek által meg nem másítandók. Hogy tehát meg ne másíttassanak, a megyének okvetlenül kell fölügyelési joggal birnia.

A főfölügyeletet a király a kormány által gyakorolja. Ezért terjesztettek fel 1848. előtt a jegyzőkönyvek a kormányshoz, 1848. után az ügyészséghez. Ezért nem lehet királyi *placet* nélkül pápai rendeleteket hirdetni. sat.

A legfőbb fölügyelet az országgyűlés által gyakoroltatik, a hol a törvényen ejtett sérelmek orvosoltatnak.

VII.

A fölségi jogok közé tartozik a *gondoskodás a nép anyagi és szellemi szükségeiről*. Ez meg van osztva a király és nemzet közt.

Az anyagi ellátás tekintetéből a jobbágytelkek haszonélvezeti joga biztosított a népnek. E telkeket nem szabad a jobbágyoktól elfoglalni. Kálmán 1. decr. 19. Az 1514. 16. s következő cikkek által a jobbágyok tartozásai megszabattak; az 1547. 26. 1548. 42. által szabad költözködésük biztosított; az 1553. 11. által a szakma, — urbéri munka vagyis robot 40 napra szorított; 1836-ban az urbéri telkek haszonvételek adás-vevési joga adatott meg; 1848-ban a telkek tulajdona. E gondoskodás az országgyűlés, tehát a király és nemzet közös megegyezésének, műve volt.

A szellemi szükségekről is az országgyűlés gondoskodik, tehát a nemzet és király együtt. Így az 1548. 12. és 1550. 19. azt rendeli, hogy az elhagyott egyházi javak s azok jövedelmei tanodák állítására, tanítók tartására és jó viseletű tanítványok segélyére fordíttassanak. Így az 1723. 70. §. 4. rendeli, hogy az akademiákban a közhasznú tudományok taníttassanak; az 1808. 7. pedig katonai akademiát állít fel. Így az 1848. 19. által az egyetem egyenesen a közoktatási miniszter hatósága alá helyeztetik. Az oktatás és tanulás szabadságának azon elve, hogy egyrészt a tanuló arra nézve: mely tant és melyik tanártól kívánja hallgatni, szabad választást tehessen; másrészt, hogy a rendes tanárokon kívül, más jeles egyének is a miniszterium által ideiglenesen megállapítandó, később pedig törvény által meghatározandó, föltételek mellett oktathassanak, törvényesen kimondatik. Ezen elvnek az egyetemnéli alkalmazása a közoktatási miniszterre bízatik.

VIII.

A *végrehajtási fölségi jog* meg van osztva a nemzet és fejedelem közt.

A megyei ügyeket a megyék tisztei hajtják végre, akiket a megye választ az 1723. 56. és benne idézett 1548. 70. szerínt, s a kik országos ügyeket is hajtának végre.*)

*) Szokás, hogy a főispán nevez tiszteletbeli hivatalnokokat; de ezek a megye megbízása nélkül nagyobb ügyekben nem járhatnak el.

A végrehajtás élén a kormány áll.

Az országot a törvények szerint kell kormányozni s nem nyiltparancsok (pátensek) által. — 1715. 3. 1790. 10., 12. 1827. 3.

A kormányzás a királyi tanácsot illette. Az 1507. 5. azt rendeli, hogy a király az ország dolgait a tanácsosok tanácsával végezze, s ha ezek tudta nélkül tesz valamit, az érvénytelen legyen. (Si quae praeter consiliariorum scitum egerit, nullius sint vigoris.) Az 1518. 39. szerint ő felsége s az ország minden ügye a tanácsosokon áll, a kik az ország minden ügye kormányzásáruól gondoskodjanak. E cikk megerősítettetik az 1608. kor. előtti 10 által, ez utóbbi pedig az 1790. 14. által. — A ki a tanácsban az ország törvényei ellen cselekszik, személyében és vagyonában vétsége szerint büntendő. 1507. 7.

A tanács több tagja az országgyűlésen választatott. 1498. 2., 7. 1500. 10. 1662. 4. Később az egész tanács a király által neveztetett. A tanácsosok három részre (három kormányzókra) oszlottak. Egyik része helytartótanácsnak neveztetett; mert a nádor (királyi helytartó) alatt volt. Ez az országgyűlési határozatokat hajtatta végre. 1723. 102. A tanácsosok egyik része képezte a kancellariát. 1569. 38. 1715. 17. Erre is alkalmazandók tehát a tanácsruól szóló törvények. Végre a királyi tanács egyik része képezte a kamarát. 1569. 38. 1723. 16. s az 1741. 14 szerint az udvari kamarátul független volt. Ez az adóruól és más országos jövedelmekruól szármolt az országgyűlésnek. 1635. 1. 1649. 74. 1662. 25.

A tanács teendőit az 1848: 3. az ügyérségre ruházta, melyet szinte felelősnek nyilvánított. Ezen kívül elrendelte, hogy államtanács állíttassék föl.*)

Kitetszik ezekbuól, hogy a kormány különbözik a király személyétuól. Világos ez egyébiránt az 1608: kor. előtti 10. 1622: 2, § 9. és 1659: 1. cikkuól is, melyek azt mondják, hogy idegenek az ország kormányzásába ne avatkozzanak; s hogy a tanács méltósága és kormányzása (gubernatio) helyreállíttassék. (Lásd XI.)

*) Céljául „az ország közügyei fölüött tartandó értekezés“ tüzetett ki. Rendezése a legközelebbi országgyűlésre halasztatott. Azonban államtanács — — nincs.

A végrehajtási tisztek (hivatalnokok) csak magyarok lehetnek. Bécsi békekötés 9, 10. 1608: kor. előtti 10. 1741: 151

Régen az ország főbb hivatalnokai választattak. 1446: 3.

A végrehajtási ágak különbözők lévén, különböző tehetséget igényelnek. E kívül minden tisztség kell, hogy foglalja az egyént, aki viseli. Azért egynél több *hivatalt senkinek sem szabad viselni*. 1222: 30. 1498: 70. (Kivétettek: a nádor, a bán, a király és királyné udvarnagyjai és az országbíró.)

A végrehajtás végett is kell katonaság. Erről a törvény a következőket rendeli. . . *Külföldi katonaság* behozatala tilos. 1608: kor. előtti 2. 1622: 2, § 19. 1659: 25. 1681: 8. A *magyar katonaság* külföldre ki ne vitessék. 1647: 65. A katonaság által tett károk az adóból rovassanak le. 1550: 8. A katonaság *tisztei és vezérei magyarok legyenek*. 1552: 15. 1563: 34. 1598: 16. 1638: 17.

Nemzeti őrsereg nálunk már rég állott fent, amint az 1537: 2, 9, 10. tanusítja. Az 1848: 22. által a személy- és vagyonbátorság, a közcsend és belbéke biztosítása az ország polgárai örökösére bizatik, s a nemzeti őrsereg rendeztetik.

A végrehajtás végett is szükséges a *közpénzügy (finance)*. Ez magába foglalja a házipénztárt, az egyenes és közvetett adót és más országos jövedelmeket, valamint az országos segélyeket (subsidiумokat) is.

A *házi pénztárról* a városok és megyék az 1715: 57., 77. és 1723: 63. szerint rendelkeznek, — a kormány fölügyelési joga fönmaradván.

Országos adót és segélyt egyedül az országgyűlés határozhat. 1471: 11. 1715: 8. 1790: 19. 1802: 1. 1827: 3. 1830: 7. Az adóról az országgyűlés számot vesz. 1542: diaet. Poson. 16. 17. 1593: 8, 9, 10, 12, 13, 14. 1597: 11, 12. 1598: 19. 1599: 17. 1601: 7. 1602: 5. 1622: 35. 1625: 27. 1635: 1, 9. 1638: 10, 71. 1647: 39. 151. 1649: 5, 74, 99. 1655: 40. 1659: 123. 1662: 25. 1681: 16. Az adóról az országgyűlés rendelkezik. 1662: 22. A városok adójáról is. 1593: 5. 1597: 17. 1601: 4. Az adó oly föltétel alatt ajáltatik, hogy a sérelmek orvosoltassanak. 1583: 1. §. 5. . . *A harmicadi jövedelmek* az ország szükségeire fordítandók. 1546: 54. §. 4.

A királyi jövedelmeket az 1514: 3. számítja föl. A *királyi jövedelmekből (regálék)* a király tartozik az országot védelmezni. 1458: 2. A regálékról az országgyűlés rendelkezik. 1454: 2. 1518: conv. Bács. 7, 13, 14, 39. A *só* az 1548: 29. §. 2. szerint: az ország jövedelme (proventus regnicolarum.)

Pénzszemeket változtatni vagy újat behozni csak országgyűlésileg lehet. 1439: 10, 11. 1550: 48. 1553: 23. 1618: 19.

Az 1848: 3. szerint a közjövödelmek kezelése felelősség mellett, az ügyérseget illeti.

Hajdan a nemesek csak a királyi curia tagjainak fizetésére s a megyék szükségeire adóztak, 1507: 3. §. 5. 1537: 21. 1649: 48. Később e tehertől is fölmentettek. Az 1848: 8. a közös teherviselést lépteté életbe.

IX.

Az igazságszolgáltatási fölségi jog meg van osztva a nemzet és király közt.

A törvénykezés rende törvény által szabályoztatik; s azt a király nem változtathatja. 1790: 12.

Az alsóbb bíróság tagjai választatnak. 1723: 56. Választatnak a *megyei törvényszék* tagjai is. 1613 24. Pedig a megyei törvényszék fölebbviteli bíróság is.*)

A királyi 's hétszemélyes tábla (Curia) tagjai a király által neveztetnek. Hajdan több tagja az országgyűlésen választott. (14 35: 2-ik decr. 1.) 1498: 2. 1500: 10. 1542: Conv. Poson. 28, 29.

Az igazság szolgáltatás hajdan nyilvános volt. Az 1222: 1. szerint a király s nádor nyilván ítéltek. Az 1486: 65. 1492: 79. szerint nemesek és nem nemesek nagy számmal jelentek meg a törvényszéken. Csakis az tiltatott, hogy fegyveresen jelenjenek ott meg. (Transgressores, si ignobiles fue-

*) A főispán nevez táblabírákat. Néhutt minden táblabíró megjelenhetett és szavazhatott a törvényszéken. De többnyire a megye, vagy megbízásából az alispán határozta: kik legyenek a táblabírák közül „ítélők.“ Később közgyűlésen választották a törvényszéki tagokat . . . olyak közül is, kiket a főispán nem nevezett ki táblabíráknak,

rint, comes eorum arma auferat, et eosdem in cippum ponat, ibidemque duabus diebus ac noctibus detineat; si vero nobilis extiterit, modo simili arma auferat, et insuper unam marcam gravis ponderis ab eodem extorqueat.)

X.

A külügyek intézésére vonatkozó fölségi jog meg van osztva a király és nemzet közt.

Régente a banderium és lustra az országgyűlésen szabályoztatott. A felkelés katona állítás és országos segélyek (subsidiümök) megajálása : az országgyűlés joga. 1715 : 8. Már pedig hadi erő és pénz nélkül háborút viselni nem lehet.

Béke és szövetség az ország tanácsával és megegyezésével köttetik. 1595 : 56 és tract. transyl. 11. 1596 : 60. 1608 : kor. ut. 19. 1609 : 42. 1659 : 1, §. 4, 14. Bécsi békekötés, 1606 : lit. Hund. Bohemis datac. §. 6, 7. Az 1608 : kor. előtti 2. világosan mondja, hogy ő felsége az ország tudta és megegyezése nélkül *háborút* ne indítson (nequesine praescitu et consensu regni ullum bellum moveat.) Lásd még 1662 : 4. 1681 : 4. 1715 : 41. 1790 : 65.

Kereskedési szerződések az országgyűlés által köttetnek. 1606 : bécsi békeköt. Lit. Bohem. datac : §. 7.

Az osztrák követen kívül, *magyar követ* is küldendő egyenlő hatósággal és tekintélylyel (pari cum caesareo auctoritate et potestate) 1647 : 74. 1649 : 7. 1655 : 50. 1659 : 14. 1681 : 4. 1715 : 41. 1790 : 65. A magyar követ a magyar tanácstól veszi utasításait. 1681 : 4, §. 3.

Az országgyűlés küld követeket külföldi hatalmakhoz. 1550 : 15. 1557 : 5. 1609 : 68. 1630 : 26. 1638 : 39. 1649 : 28. 1655 : 17.

XI.

Jelenleg hazánkban ugyanazon család országol a mely az örökös tartományokban. A 1715 : 1, 2, 3. és 1723 : 1, 2, 3. meghatározza az *örökösödési rendet*, s az *országglás föltételeit*, melyek között a főbbek : hogy az ország területe ne kisebbítessék, és hogy az ország a törvények szerint kormányoztassék. Mindamellet tehát, hogy magyarország ugyanazon feje-

delem alatt áll, aki alatt a többi örökös tartomány: magyarország mégis teljesen független önálló. 1790: 10. Következve az örökös tartományok és magyarország közt csak *személyes* kapcsolat — *personalis (nem realis) unio* — létezik.*)

A király tartozik elhunyt előde halála után 6 hó alatt magát megkoronáztatni 1790: 3. s koronázásakor az ország törvényeinek megtartására megesküdni, és hitlevelet kiadni, melylyel kötelezi magát, hogy az ország területi épségét alkotmányát önállóságát s törvényeit megtartja s megtartatja.

II. Ulászló confirm. jur. ac cond. suscepti regiminis 18. szerínt a koronázás előtt alkotott cikkeket (Regni decretum) tartozik a király elfogadni. II. Mátyás alatt is *koronázás előtti* (ante coronationalis) *cikkek* alkottattak. Hivatkozott e jogra az 1830-iki országgyűlés is.

A király nem korlátlan hatalmú (absolut) feje a nemzetnek. 1) kötve van a törvény által. (lásd V.) 2) kötve van a koronázási eskü által. 3) Minden fölségi jog megosztva közte (= a nemzet választotta) s a nemzet közt. (Lásd V. VI. VII. VIII. IX. X.)

A *király országol* (regne) *de nem kormányoz* (mais ne gouverne pas); mert a kormányzás a tanácsot illette hajdan, 1848-óta az ügyérseget. Lásd VIII. a kormányról, és hogy ez különbözik a király személyétől.

A *király kiskorusága* alatt a nádor annak *gyámja* (tutor) és *kormányzó* (regens). 1485. decr. de officio Palatinatus art. 2. Si quispiam Regum haeredem in tenera aetate constitutum reliquerit, Palatinus ex officio tenetur et debet illum, tamquam tutor, in regnis, et dominiis paternis conservare, et fideliter defendere. Cui quidem Palatino interim, quoad haeres ipse in adultam pervenit aetatem, universi subditi, et regnicolae perinde ac vero Domino et Regi semper obedire, et in omnibus rebus obtemperare teneantur.**)

A fölségsértés eseteit elősorolja az 1715: 7. 1741: 26

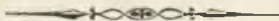
*) Kitetszik ez onnan is, hogy az örökös tartományokban az örökösödés valamennyi ágát illeti az országoló családnak, nálunk pedig néhány ág kihalása után a szabad királyválasztás áll helyre.

**) E törvény is bizonyítja, hogy az örökös tartományok s magyarország közt nincs realis unio. Mert azokban a közelebbi rokon a kiskorú fejedelem gyámja és regens, nálunk pedig a nádor. (Egy államban két különböző kormányzás nem létezik.)

XII.

Az elősoroltakból kitünik, hogy a magyar nép alkotmánya: történeti megjelenésével egykorú. Ezen alkotmány alakja változott koronkínt. De alapja lényege mindenkor ugyanaz volt — kizárása minden idegen hatalomnak a nemzet ügyeibe avatkozástúl, a nép vagy jelesbjei befolyása a nemzeti ügyek intézésébe, biztosíték az ellen, hogy (törvény helyett) önkény szabályozza a nemzet 's egyes tagjai cselekményeit. Azért a törvény az ország megegyezésével alkottatott; közterheket csak a nép megegyezésével lehetett kivétni, s így bel és külügyek vezetése a költségeket megajánló nemzet irányadásátúl függött. Az őseredeti egyenlőség több századon át az aristokrátiának engedett ugyan helyet; de az alkotmányos biztosítékok a fejedelemmel s kormánynyal szemben ugyanazok maradtak. Az 1848-iki törvényhozás a fejedelem s nemzet közötti viszonyokat lényegesen nem változtatta. Csak a természettörvénynek megfelelő ősi jogegyenlőséget állította újra helyre, a kormány felelőségét pedig korszerűbb alakban intézte el.

A magyar közjogot keletkezése óta az 1848-iki ujjáalakításig ugyanazon szellem, a szabadság szelleme, lengi át. Oly sok ellenség anyi vihar között ez tartotta fen ekkorig a magyart; mig hozzá híi marad, létét önállását nem érheti veszély.

KEY

Dr. BALENSIJEVA

